

нерыночных условиях и исходя из того, что цель духовного производства – создание рыночного продукта. Для информационного производства возможно сочетание рыночных и нерыночных процентных ставок. Причем разделение механизма обеспечения кредитными ресурсами духовного, информационного и материального производств должно обеспечивать опережающее, по сравнению с информационным и материальным производствами, развитие духовного производства. В современных российских условиях именно рост бюджетного финансирования и корректировка финансовых аспектов государственной политики должны стать одними из основных инструментов инновационного оживления и структурных преобразований, связанных с формированием экономики знаний. Нужно бороться с деформированной структурой производства, а для этого нужны длинные финансовые ресурсы. Кроме государства это никто не может сделать. Но по-прежнему продолжается идеологический спор по вопросу о «слишком большом объеме государственных инвестиций». Отметим, что во времена экономического чуда в ФРГ и Японии по 50-60% всех инвестиций приходилось именно на государство, так как речь шла о благосостоянии для всех. Предлагаемые рекомендации представляют собой часть комплекса мер, способных лечь в основу государственной программы. Представляется, что такая программа могла бы способствовать мотивации к инвестиционной деятельности региональных субъектов экономики и формированию денежных потоков инвестиционной направленности, минимизации потерь инвестиционной сферы и максимальному ускорению процесса выхода из мирового финансового кризиса экономики России и ее регионов. Только дифференцированная, оптимально структурированная, эффективно использующая возможные источники реформирования региональная финансовая система может быть устойчивой на долгосрочную перспективу, восприимчивой к новым знаниям, к финансово-экономическим связям между всеми сферами производством. В целом предлагаемые изменения системы финансовых отношений затрагивают множество различных аспектов реализация которых для создания «конкурентной модели финансового сектора» позволит не только повысить уровень концентрации капитала, но будет способствовать росту доверия физических и юридических лиц, то есть веры в то, что финансовые организации могут благотворно влиять как на социально-экономический рост всей экономики, так и на повышение доходов отдельно взятого гражданина. В то же время практическое развитие финансового сектора России во многом зависит от применения новых подходов в государственном регулировании функционирования различных видов финансовых организаций и в целом росте роли государства его влиянии на социально-экономическое развитие.

Литература

- 1.Пачина Т.М. Институциональные требования к контролю финансовых потоков / Т.М. Пачина // Экономическая наука современной России.- 2004.- №1.
- 2.Печоник О.И. Мировой финансовый кризис: причины, последствия и пути выхода для России / О.И. Печоник. Препринт. – Екатеринбург: Институт экономики УрО РАН, 2009. – 52 с.
- 3.Реструктуризация экономики дотационного региона / Под общ. ред. чл.- корр. РАН А.И. Татаркина. – М.: ЗАО «Из-во «Экономика», 2005. – 663 с.
- 4.Ефименков В.И. Комплексное развитие банковского сектора дотационного региона. Препринт / В.И. Ефименков, О.И. Печоник, А.В. Васильев. – Екатеринбург: ИЭ УрО РАН, 2009. – 56 с.
- 5.Экономика знаний : региональные аспекты. В 2 томах. Т.1 / Под. общ. ред. д.э.н. Пилипенко. – Екатеринбург: Институт экономики УрО РАН, 2009. – 286 с.

Рецензент доктор экон. наук, доцент С.Н. Орлов

332.146 (378.1)

*Товканець Г.В., к.пед.н., доцент, Товканець С.А., к.е.н.,
Мукачівський державний університет, м. Мукачеве*

**ТРАНСКОРДОННЕ СПІВРОБІТНИЦТВО В ГАЛУЗІ ОСВІТИ
В УМОВАХ ЄВРОІНТЕГРАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ**

Транскордонні зв'язки - це зв'язки, які виникають у сфері політики, економіки, охорони навколишнього середовища, культури, освіти, демографічного регулювання, інших галузях в межах визначеного транскордонного простору - території, яка охоплює два або більше регіонів прикордонних держав і об'єднує їх за певними географічними та соціально-історичними ознаками. Відповідно, транскордонні освітні зв'язки - це система освітніх відносин та інтересів на міжрегіональному рівні, що формуються та розвиваються в процесі функціонування спільної діяльності та визначаються дією

економічних законів, нормативно-правовою базою і соціально-економічним середовищем прикордонних регіонів.

Необхідно відзначити, що транскордонне співробітництво є особливим напрямком діяльності регіону в рамках євроінтеграції. Цей аспект є надзвичайно важливим з огляду на політику регіоналізму Європейського Союзу, норми якої задекларовано в Європейській рамковій конвенції про транскордонне співробітництво між територіальними общинами або властями. Місце транскордонного співробітництва в регіональному (територіальному) розвитку визначається його здатністю до мобілізації та ефективного використання існуючого потенціалу прикордонних регіонів і територій, а також поєднанням потенційних можливостей та ресурсів прикордонних регіонів і територій двох або більше країн, що мають спільний кордон, з метою вирішення завдань просторового розвитку в межах транскордонних регіонів.

Проблеми транскордонного співробітництва та інтеграційних процесів були предметом розгляду багатьох науковців як у сфері економіки (Г. Башнянин, В. Будкін, В. Гець, В. Новицький, М. Галас), так у сфері освіти (Кремень В.Г., Ничкало Н.Г., Матвієнко О.В.). «Подолати сьогоднішні біди та помилки, відкрити нову сторінку справжньої людської історії можна тільки на шляху творення та єднання народів Планети», відмічає Ничкало Н.Г., чому сприяють інтеграційні процеси у всіх сферах людської діяльності [10, с. 7]. Науковці-економісти В. Будкін та В. Новицький розглядають інтеграційні процеси як неминучі у ХХІ ст. Для подолання кризових ситуацій як на європейському континенті, так і на планеті в цілому, значно більше можливостей відкриває об'єднання економічних, технологічних потенціалів країн [2, с.65-66; 9, с. 30-38]. Практично ці процеси в умовах глобалізації та інформатизації є неминучими. «У сучасних умовах економічна замкненість національних господарств не лише нераціональна, бо позбавляє економіку відокремленої країни переваг, що впливають з міжнародного поділу праці, спеціалізації і кооперації», але і неможлива, підкреслює Г. Башнянин [1, с. 496].

Важливо правильно спрогнозувати напрями, можливості, доцільність інтеграційних процесів. «При виборі оптимального вектора інтеграційної політики України необхідно виходити не тільки з цивілізаційної природи суспільства, але і з об'єктивних тенденцій розвитку міжнародних економічних зв'язків» [6, с. 85]. «Одним із пріоритетних факторів суспільного поступу є така інтеграція, що сприяє гармонізації об'єднання окремих суб'єктів соціально-політичної, суспільно-культурної діяльності, створює певні умови й ефективні стимули прогресивного розвитку освітніх систем, ініціюючи процеси оновлення і освіти», зауважує Матвієнко О.В. [8, с. 6]. В. Кремень відмічає, що на сьогодні в освітній сфері активно впроваджуються норми Болонського процесу, тобто «добровільної співпраці різних національних систем вищої освіти, яка базується на взаємній довірі і прагне створення єдиного простору вищої освіти. Болонський процес закладає засади щодо створення нової соціальної системи освіти, зокрема-загальноєвропейської вищої школи» [11, с. 38]. Реалізація завдань Болонського процесу спонукає освітянську галузь бути активним учасником євроінтеграційних процесів.

Європейська політика інтеграції, сусідства визначає транскордонне та регіональне співробітництво як важливий чинник розбудови відносин між ЄС та його країнами-сусідами. Проблеми організації освітньої діяльності в контексті транскордонної взаємодії і є предметом нашого дослідження.

Мета статті – стисло проаналізувати напрями транскордонного співробітництва в галузі освіти в умовах євроінтеграційних процесів, зокрема у співпраці прикордонних територій Закарпатської області з регіонами Словачької Республіки.

Серед багатьох сфер транскордонного співробітництва освітня галузь займає особливе місце як така, що забезпечує кадрами, формує науковий та інноваційний потенціал регіонів. На нашу думку, на сьогодні не в повній мірі використовуються всі можливості співробітництва саме у галузі освіти.

Реалізацію програм транскордонного співробітництва в галузі освіти забезпечують різні види діяльності, серед яких виділимо:

- обмін студентами і викладачами в рамках діяльності, пов'язаної з побратимством і партнерством між прикордонними школами;
- організація екскурсій через кордон;
- надання більшого обсягу інформації щодо мов, історії і культури сусідніх країн в учбових програмах прикордонних шкіл;
- запровадження двомовних учбових програм;
- полегшення доступу до шкіл, що знаходяться за кордоном, зокрема шляхом запровадження пільгових тарифів на користування транспортом;
- впровадження транскордонних шкільних програм або, якщо це можливо, звичайної шкільної програми, за якою учні з двох прикордонних районів разом відвідують школу і одержують однакову освіту по обидва боки кордону за допомогою вчителів з обох задіяних шкіл;

сприяння транскордонній академічній мобільності та співробітництву між університетами в прикордонних регіонах;

спільне використання споруд і обладнання, в тому числі Інтернет, організація спільних наукових досліджень і викладання у вищих навчальних закладах у прикордонних регіонах;

в контексті вищої освіти – це проходження виробничої практики на підприємствах, в організаціях, установах прикордонних регіонів.

Як відомо, Закарпатська область є тим регіоном, де питання транскордонного співробітництва є надзвичайно актуальними, оскільки область має кордон з чотирма країнами Європейського Союзу. Програми сусідства ЄС охоплюють регіони держав-членів ЄС та держав-партнерів ЄС, об'єднаних спільним кордоном, тому співпраця у Закарпатській області у напрямку транскордонного співробітництва з Угорщиною, Словаччиною, Румунією, Польщею реалізується через спільні проекти, спільні програми, які передбачають отримання допомоги прикордонним до країн - членів ЄС - регіонам України. Практична робота в рамках євроінтеграції на регіональному рівні спрямована на проведення роз'яснювальної інформаційної політики держави серед населення та запровадження відповідних стандартів на рівні органів виконавчої та представницької влади в регіоні. Це стосується як інформаційної та політичної сфери, так і соціально-економічного, культурно-просвітницького виміру.

Зауважимо, що на період 2007-2013 рр. Закарпатська область є цільовою територією двох програм сусідства Європейської Комісії. Загальний бюджет першої програми – «Україна-Польща-Білорусь» - становить 186,2 млн. євро, другої – «Угорщина-Словаччина-Румунія-Україна» - 68,6 млн. євро. У рамках цих програм відбулася низка зустрічей, за результатами яких Єврокомісія провела конкурси для подання проектів, оголошено переможців. Серед них - і чотири проекти від Закарпаття на загальну суму 2750 тис. євро. Це - «Розвиток Берегівської транскордонної польдерної системи в басейні річки Тиса», «Чиста вода», «Транскордонні можливості розвитку транспортної логістики», «Поліпшення транскордонного автомобільного руху шляхом будівництва об'їзної дороги навколо м. Берегове» [5].

З точки зору освітньої діяльності, зокрема економічної освіти, це означає, що з'являються можливості працевлаштування, забезпечення ефективної практичної підготовки, науково-дослідницької роботи, формування інноваційних програм

Відзначимо, що розвиткові транскордонної співпраці сприяє і міжнародна асоціація «Карпатський єврорегіон», створена у лютому 1993 р. Цьому передували кілька років двосторонніх прикордонних зв'язків між сусідніми областями країн регіону Карпат і Тисянської долини.

В освітній галузі транскордонне співробітництво з регіонами Словаччини спрямоване на розширення на науково-технічного співробітництва, що здійснюється на підставі Угоди між Кабінетом Міністрів України та Урядом Словацької Республіки «Про науково-технологічне співробітництво» від 2 грудня 2002 р., яка набула чинності у червні 2004 р. Серед основних форм співробітництва визначені спільні науково-технологічні та науково-дослідні проекти у взаємно погоджених сферах: обмін науковцями, фахівцями, дослідниками та експертами з метою виконання програм і проектів науково-технологічного співробітництва; обмін науковою і технічною інформацією, документацією, а також лабораторними зразками та обладнанням; організація та проведення спільних наукових конференцій, симпозіумів, семінарів, виставок тощо.

У рамках транскордонного співробітництва між Словацькою Республікою та Україною було проведено ряд засідань Спільного комітету з питань науково-технічного співробітництва, результатом яких була домовленість про приділення особливої уваги розширенню співробітництва в рамках міжнародних та європейських багатосторонніх програм з досліджень і розвитку, зокрема таких як 6 та 7 Рамкові програми ЄС, COST, EUREKA, NATO. У 2009 р. розпочала свою діяльність новостворена організація – «Українсько-словацький центр транскордонного співробітництва «Карпати», метою якої є забезпечення системного підходу до розвитку українсько-словацького співробітництва у Закарпатській області [10].

Таким чином, на даний час у Закарпатській області створені агенції місцевого і регіонального розвитку, які мають великий потенціал, спрямований на поліпшення соціально-економічного розвитку даного регіону. В рамках різноманітних регіональних та міжнародних програм здійснюються комплексні навчання державних службовців, органів самоврядування та представників неурядових організацій щодо проектного менеджменту з метою активізації залучення додаткових коштів у розвиток області через запровадження проектів в рамках Програм Європейського Союзу.

Але маємо відмітити, що у сфері освіти і науки спостерігається швидше негативне явище для України, ніж позитивне - транскордонний кадровий перетік, що матиме довгострокові негативні наслідки для соціально-економічного розвитку прикордонних територій України, оскільки це знижуватиме рівень інноваційної активності та розвитку підприємницького сектора, посилюватиме проблему диспропорцій соціально-економічного розвитку і вимагатиме постійних дотацій держави для зазначених регіонів [12].

Статистичні дані доводять, що спостерігається тенденція до зниження частки в експорті, зокрема і високотехнологічної продукції Закарпатської області. Адже частка експорту Словаччини 2008 р. у порівнянні з 2007 р. становила 105,8 %, а імпорту – 241,8 %, тобто сальдо мінусове (-1179,5 тис. дол.) [3]. А зовнішньоторговельний обіг товарами в цілому між Україною і СР протягом 2009 р. зменшився на 56,6% порівняно з відповідним періодом 2008 р. і склав 739,7 млн. дол. [7].

До низької конкурентоспроможності вітчизняних товарів призводить низький рівень наукомісткості виробництва та недостатньо ефективна структура експорту в межах транскордонного співробітництва. Коефіцієнт технологічної залежності, наприклад, Закарпатської області у 2008 р. становив 0,52, що означає переважання імпорту над експортом у торгівлі високотехнологічною продукцією. У словацьких регіонах, які є учасниками транскордонного співробітництва з українськими регіонами, протягом останніх років спостерігається більш якісний розвиток інтелектуального потенціалу, що проявляється передусім у більшій кількості студентів (у розрахунку на 10 тис. осіб наявного населення), вищому рівні забезпеченості професорсько-викладацьким складом, більшій кількості впроваджених інновацій.

Негативні тенденції в інноваційно-інвестиційній діяльності зумовлюють низьку наукомісткість проектів транскордонного співробітництва. Безумовно, тут важлива б підтримка держави. Певні зрушення є. Так, Державна програма розвитку транскордонного співробітництва на 2007-2010 рр. передбачає «активізацію транскордонного співробітництва у сфері культури, освіти, науки і соціальної сфері» Проте серед проектів транскордонного співробітництва, реалізація яких запланована за фінансової підтримки держави, лише один проект стосується Закарпатської області, а серед чотирьох, що спрямовані на розвиток науково-технічної співпраці – жодного [4]. Погіршення стану інвестиційно-інноваційної активності веде до негативних аспектів розвитку системи вищої освіти в регіоні і регіону як такого. В цілому по Україні негативними проявами розвитку наукової діяльності прикордонних регіонів є зменшення кількості організацій, які виконують наукові розробки та дослідження. Проблема полягає ще в тому, що відсутність попиту на науково-технічні розробки, насамперед, з боку держави, низький відсоток їх впровадження призводить до зниження престижності інтелектуальної праці через значні затрати часу на науково-дослідні і дослідницько-конструкторські роботи та відсутність адекватного матеріального заохочення, внаслідок чого відбувається скорочення наукового потенціалу.

Слушними є зауваження фахівців, що основні небезпеки та ризики у сфері освіти, науково-технічного співробітництва прикордонних регіонів полягають передусім у низькій інноваційній активності підприємств та недостатньому рівні наукомісткості виробництва. Окрім цього, «нерозвиненість інноваційної інфраструктури та низька якість її функціонування зумовлюють високі витрати, що пов'язані з пошуком інформації про інноваційні розробки та партнерів у сфері комерціалізації технологій і винаходів, захистом прав інтелектуальної власності. Як наслідок – відсутність зв'язку між розробниками і споживачами інновацій, несформовані ринкові відносини та низький рівень конкуренції в інноваційній сфері» [12].

Аналіз наукової літератури та статистичних даних дає підставу стверджувати, що в умовах глобалізації, інтернаціоналізації, суспільства розвиваються пришвидшеними темпами інтеграційні процеси, у зв'язку з чим відкриваються нові можливості для персонального розвитку особистості та економічного розвитку територій, в тому числі і прикордонних. Освітні процеси сприяють формуванню ефективного кадрового потенціалу, розвивають світоглядні позиції, що дає змогу забезпечувати національні інтереси України в умовах глобалізації та європейської інтеграції. Досвід багатьох країн світу свідчить, що на процес формування сприятливого транскордонного співробітництва впливає комплекс факторів як на макро, так і на мікрорівнях. Дана проблема потребує висвітлення багатьох аспектів розвитку транскордонного співробітництва у галузі освіти, формування кадрового потенціалу, формування умов науково-технічного співробітництва, створення технопарків тощо.

Література

1. Політична економія : підр. для студ. вузів / Г.І. Башнянин, П.Ю. Лазур, В.С. Медведєв. – К.: Ніка-Центр, Ельга, 2000. – 524 с.
2. Будкин В.С. Опыт перехода восточноевропейских стран к рыночной экономике / В.С. Будкин, Н.К. Назимова, Г.А. Шепелюк.[Текст]. – К.: УкрИНТЭИ, 1992. 88.с.
3. Географічна структура зовнішньої торгівлі товарами Закарпатської області за 2008 рік – Режим доступа: <http://www.uz.ukrstat.gov.ua/statinfo/zez/geograf>
4. Державна програма розвитку транскордонного співробітництва на 2007-2010 рр.- Режим доступа: <http://www.guon.kiev.ua/>
5. Закарпатці активно співпрацюють зі всіма зарубіжними сусідами.- Режим доступа: <http://www.berehovo-tour.info/index.php>.
6. Зведений прогноз науково-технологічного та інноваційного розвитку України на найближчі 5 років та наступне десятиліття / В.М. Геєць, В.П. Александрова, М.І. Скрипниченко, Л.І. Федулова, А.Г. Наумовець; Центр дослідж. наук.-техн. потенціалу та історії науки ім. Г.М. Доброва НАН України. – К.: Фенікс, 2007. – 152 с.

7. Зовнішньоторговельний обіг товарами між Україною та Словачькою республікою - Режим доступа: http://ukrexport.gov.ua/ukr/tovaroobig_za_kab_stat/ukr

8. Матвієнко О. В. Розвиток систем середньої освіти в країнах Європейського Союзу: порівняльний аналіз : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня д-ра пед. наук: спец. 13.00.01 «Загальна педагогіка і історія педагогіки» / О.В. Матвієнко; Київ. нац. ун-т ім. Т.Г.Шевченка. – К, 2005. - 39 с.

9. Новицкий В.Е. Проблемы формирования единого европейского рынка / В.Е. Новицкий, С.С. Фомин [Текст]. - К.: УкрИНТЭИ, 1992. – 56 с.

10. Професійна освіта в зарубіжних країнах: порівняльний аналіз: монографія / Н.В.Абашкіна, О.І. Авксентьєва, Р.І. Антонюк, та інші; за ред. Н.Г. Ничкало, В.О. Кудіна – 2-ге, вид. – Черкаси: Вибір, 2002. – 322 с.

11. Основні засади розвитку вищої освіти України в контексті Болонського процесу: Документи і матеріали 2003-2004рр. / МОНУ. Тернопільський нац. Пед. Ун-т ім. Гнатюка; За ред. В.Г. Кременя; Авт. М.Ф. Степко, Я.Я. Боллобаш та ін. Ч.1.-К.- Тернопіль; ДТПУ, 2004.-147 с.

12. Шляхи підвищення інноваційно-інвестиційного потенціалу регіону як фактора розвитку транскордонного співробітництва / Аналітична записка до Секретаріату Президента України 19.02.10 року - Національний інститут стратегічних досліджень. Регіональний центр у Львові [Електронний ресурс]. - Режим доступу <http://niss.lviv.ua/>

13. Halás, M. Cezhraničné väzby, cezhraničná spolupráca : na príklade slovensko-českého pohraničia s dôrazom na jeho slovenskú časť. Bratislava: Univerzita Komenského, 2005.- 152 s.

Рецензент доктор экон. наук, профессор М.А. Лендел

331.108:330.322.5

Захарова О.В., к.е.н., доцент, докторант,

Калошина Ю.О., магістрант,

Донецькій національний технічний університет, м. Донецьк

ОБҐРУНТУВАННЯ ВИБОРУ МОДЕЛІ ОЦІНКИ ЕФЕКТИВНОСТІ ІНВЕСТУВАННЯ У ЛЮДСЬКИЙ КАПІТАЛ

Кожне підприємство, яке активно інвестує у людський капітал, досить гостро відчуває потребу у необхідності вибору методу оцінки економічної ефективності здійснених інвестицій з метою обґрунтованого прийняття рішення відносно ефективності як вже вкладених коштів, так і доцільності подальшого інвестування у людський капітал. Визначення ефективності інвестування може бути здійснено за допомогою однієї або декількох моделей оцінки ефективності, які в достатній кількості розроблено західною теорією та практикою інвестування в людський капітал. Однак, кожна з існуючих моделей оцінки ефективності різних видів інвестування у людський капітал має певну область та специфіку використання, що значно звужує сферу їх застосування на практиці. Саме тому виникла потреба у більш глибокому дослідженні сутності кожної існуючої моделі оцінки ефективності інвестування у людський капітал з метою встановлення доцільної області її практичного застосування в умовах діяльності українських підприємств.

Дослідженню різних аспектів оцінки ефективності інвестування у людський капітал присвячено праці багатьох науковців. Так, Антонюк В.П. здійснює оцінку вартості людського потенціалу та людського капіталу та визначає доцільні обсяги інвестицій у людський потенціал і людський капітал України на макrorівні [1, с. 82-89; 125-137]. Процедурі оцінювання ефективності інвестування освіти, як головної складової інвестування у людський капітал, досліджує Грішнова О.А. [2, с. 39-46]. Добринін О.І. та Дятлов С.О. визначають особливості формування, оцінки та ефективності використання людського капіталу в транзитивній економіці [3]. Проте з практичної точки зору також існує нагальна потреба створення методологічних основ оцінки соціально-економічної ефективності інвестування у людський капітал з метою його продуктивного розвитку, що забезпечить можливість здійснення комплексного аналізу використання людського потенціалу.

Метою статті є аналіз сучасних моделей та методів оцінки ефективності інвестування у людський капітал задля обґрунтування доцільності вибору відповідної моделі для конкретних умов здійснення підприємством оцінки ефективності інвестування.

Однією з найбільш поширених моделей оцінки ефективності інвестування у людський капітал є розроблена Дональдом Кіркпатріком наприкінці 50-х рр. двадцятого сторіччя модель оцінки ефективності навчання персоналу підприємства, яка складається у оцінці та співставленні знань, навичок та поведінки працівників до навчання, відразу після проведення процедури навчання та через певний проміжок часу, необхідний для засвоєння викладеного матеріалу [4]. Модель має чотири послідовні рівня оцінки ефективності навчання працівників: